

Het ANZ en de Dag van het Vlaamse Lied

Hildegarde CROONENBORGH

In de twee vorige artikels volgden we de uitbouw van het VNZ tot een belangrijke cultuurvereniging, haar teloorgang vanaf 1943, de heropricting als ANZ en de scheuring tussen nationalisten en katholieken, die leidde tot de oprichting van een alternatieve zangbeweging in 1952, de „Dag van het Vlaamse Lied”. De strijd tussen beide verenigingen wordt hier geschetst aan de hand van informatie die we haalden uit het ANZ-archief in het AMVC, uit KSA-papieren in bezit van Dr. L. Vos, uit interviews met Willem De Meyer, Karel Peeters, Ignace De Sutter, Karel Dillen en uit krantenonderzoek.

Moeizame onderhandelingen

Na de afscheuring van de katholieken, van de groep Vandewiele dus, deden buitenstaanders pogingen tot verzoening. Op voorstel van Davidsfondssecretaris Eduard Amter zette de Vlaamse Volksraad als coördinerende organisatie van diverse cultuurverenigingen, waartoe ook het ANZ behoorde, zich hiervoor in. Zoals Amter meende, waren de moeilijkheden rond het 15de zangfeest in Brussel uitgegroeid tot het probleem van het voortbestaan van het ANZ, omdat de groep Vandewiele kon rekenen op de steun van de jeugdverenigingen aangesloten bij het Jeugdverbond voor Katholieke Actie (JVKA)¹. Op 23 augustus '52 stelde Leo Lindemans, in naam van de Vlaamse Volksraad, voor om het geschil aan een scheidsgerecht voor te leggen².

Beide partijen verklaarden zich akkoord hoewel het ANZ een verzoeningsraad verkoos³. Het ANZ duidde Amter, Lindemans en de musicoloog Franzen aan als zijn vertegenwoordigers. De groep Vandewiele koos naast Amter en Lindemans kanunnik Vijverman en professor Van der Mueren. Valeer Portier protesteerde dan ook dat aldus de andere partij bevoordeeld werd; Lindemans zou enkel voor het ANZ optreden⁴.

1. Amter aan Vlaamse Volksraad, 7 juli '52.

2. De Vlaamse Volksraad stelde ook Wim Jorissen, G. Macharis, P. Van den Bussche, J. Van de Perre, E. Van Dieren en J. Withof voor als mogelijke onderhandelaars.

3. ANZ aan Vlaamse Volksraad, 8 sept. '52 en Lindemans aan Portier, 18 sept. '52.

4. Portier aan Vlaamse Volksraad, 25 sept. '52 en Lindemans aan Portier, 2 okt. '52.

Het verzoeningscomité stelde een nota samen als basis voor de besprekingen. In de eerste plaats werd sterk beklemtoond dat het ANZ in essentie een cultuurorganisatie was en dat zij zich enkel voor culturele activiteiten kon inzetten. De politieke werking en betekenis van het zangverbond werd bewust genegeerd en voor de toekomst zoveel mogelijk beperkt. Een nieuw voorstel tot uitbreiding, deze keer met toondichters en musicologen, stond eveneens in dienst van de beoogde ontpolitiserings⁵. In verband met de zangfeestrede en de bindteksten werd geen risico meer genomen; een controlerend leescomité werd hiertoe samengesteld.

Wat de bevlagging betrof was overeengekomen dat er zoveel mogelijk leeuwvlaggen moesten aangebracht worden. Het al of niet hangen van de Belgische vlag mocht niet gezien worden in het kader van pro of contra België, de driekleur moest dus gehesen worden. Buitenlandse vlaggen zoals de Zuidafrikaanse en de Nederlandse waren enkel gepast wanneer ook de provinciale kleuren hingen⁶.

Een nieuwe naam zou, naar analogie met organisaties zoals het Vlaams Kruis en de Vlaamse Toeristenbond, Vlaams Zangverbond zijn. Het woord „algemeen” gaf volgens de verzoeningscommissie niet meer inhoud aan de titulatuur. In feite werd de oprichting nagestreefd van een volledig nieuw en vooral a-politiek zangverbond waarin de nationalistische fractie zou samenwerken met de katholieke. Uit heel de nota bleek hoe diep de kloof was tussen beide strekkingen, die confrontatie en discussie schuwden omdat de fundamentele visies zozeer verschilden. De voorgestelde samenwerking op basis van die nota zou al even problematisch verlopen zijn als vóór 1952.

Ondertussen nam Herman Wagemans ontslag als voorzitter. Hij was kandidaat voor de Vlaamse Concentratie bij de gemeenteverkiezingen van 12 oktober 1952, en een ANZ-functie kon traditioneel niet gecumuleerd worden met een politieke loopbaan, zeker niet nu aan het ANZ voortdurend haar politieke werking werd verweten. Valeer Portier volgde hem op. In december 1952 breidde het ANZ haar deelgenoten aantal uit; ere-voorzitter Van der Mueren werd verzocht deelgenoot te worden, maar hij koos geen partij in het conflict⁷. Na de afscheuring had de groep Vandewiele, sterk door de achterban van ledenrijke jeugdgroeperingen, besloten om een alternatieve, a-politieke maar katholieke zangbeweging op te richten, zeker omdat de onderhandelingen met het ANZ zeer moeizaam en traag verliepen. Vandewiele werd secretaris, J. Delbroeck (K.A.J.) penningmeester. Leden van het actie-

5. Nota in het VNZ-archief en KSA-papieren. Voorgestelde personen voor deze verruiming waren: Van der Mueren, De Sutter, Staf Nees, Jef Van Hoof, Andries, Lodewijk De Vocht, Arthur Meulemans, Eugène Van de Velde en D. Sternefeld.

6. De nota vermeldt hierover: „De driekleur is de erkenning van een bestaand feit en het ligt niet in de opdracht van het ANZ dit feit ongedaan te maken”.

7. Algemene vergadering van deelgenoten, 27 sept. en 20 dec. '52.

comité waren : M. J. Deboodt (Boerinnenbond), E. Moelants (KAV), Leo Vanackere (KSA), L. Van Kerckhoven (propagandist van de IJzerbedevaarten), Marcel Haazen (Chiro), C. Stabel en St. Tessier⁸. Enkel Haazen was goed thuis in de zangbeweging, zodat Ignace De Sutter gevraagd werd als muzikaal adviseur. Deze aanvaardde op voorwaarde dat het een Vlaamse, muzikaal verantwoorde beweging zou worden. Ook wenste hij dat dit alternatieve zangfeest eenmalig zou zijn; hij wenste de terugkeer van de dissidenten in de schoot van het ANZ, ook al omdat twee zangverenigingen door hun onderlinge concurrentie geen goed zouden doen aan de Vlaamse muziekbeweging⁹.

De Sutter was componist, gaf muziekles aan de normaalschool te Sint-Niklaas en was actief in de muziekpedagogische hervormingsbeweging. Hij stelde zijn vriend Van Hoof voor als dirigent, wat heel wat herrie meebracht omwille van het oorlogsverleden van deze componist. Tenslotte werd hij geaccepteerd omdat hij medestichter was geweest van het VNZ en aldus zijn overlopen naar de „Dag van het Vlaamse Lied” de positie tegenover het ANZ zou versterken. Van Hoof aanvaardde op voorwaarde dat de „Dag” katholiek en flamingantisch zou zijn.

In januari 1953 werden de onderhandelingen hernomen. Het ANZ en het Dag-comité namen de nota van het verzoeningscomité aan als basis van de besprekingen. Het ANZ aanvaardde niet meer dat de Vlaamse Volksraad het initiatief nam en trad zelf in contact met de „Dag”. Op 28 maart kwamen beide zangverenigingen samen in het Brussels Tehuis. Voor het ANZ waren afgevaardigd : Portier, Steven Debroy en Karel Peeters, voor de „Dag” : Marcel Vandewiele, Margot en juffrouw Van de Putte¹⁰.

Tijdens de besprekingen werd sterk aangedrongen op de beperking en de nauwkeurige omschrijving van de werking van de ANZ-afdelingen. Tegen de voorgestelde verruiming met musicologen en componisten had het ANZ geen bezwaar. In verband met het leescomité voor de redevoering verwierp het ANZ de eis van unanimiteit in de beheerraad. Dit kwam in de praktijk neer op een vetorecht. Beide partijen beklemtoonden de noodzaak van de dosering van invloeden in de beheerraad en de vergadering van deelgenoten. Over de vlaggenkwestie kon geen akkoord bereikt worden. Het voorstel om enkel leeuwenvlaggen te hangen en als spreker dan iemand te kiezen die voor beide partijen aanvaardbaar was, werd in overweging genomen. Het ANZ stelde dat ze ondanks de geplande naamwijziging toch de VNZ-traditie wenste verder te zetten. Indien er voor juni geen verzoening was, zouden

8. Informatie uit de nota van Leo Van Ackere, 22 juni '53.

9. Interview met De Sutter, 13 december '78.

10. Portier aan Vlaamse Volksraad, 16 jan. en 25 febr. '53, Portier aan Vandewiele, 25 febr. '53, Lindemans aan Portier, 27 jan. '53, Vandewiele aan Portier, 28 febr. '53.

zowel de „Dag” als het ANZ-zangfeest plaatsvinden, respectievelijk op 14 juni en op 19 juli. De „Dag” zou propaganda maken voor het ANZ-feest¹¹.

Het ANZ liet duidelijk blijken dat het niet zou zwichten voor de druk van de katholieke verenigingen en dat het wenste verder te gaan in de lijn van haar nationalistische traditie, wat zij ook verplicht was aan haar publiek van nationalisten. De onderhandelingen waren dan ook, zoals Steven Debroey het uitdrukte in zijn ontslagbrief als deelgenoot, „enkel een hand achter een versperring van prikkeldraad” geweest¹².

Concurrerende zangbewegingen

De „Dag” was gepland op de Grote Markt in Brussel op 14 juni 1953. Het beschermcomité omvatte tal van prominenten en vertegenwoordigers van katholieke groeperingen¹³.

Het inrichtend comité telde uitsluitend katholieke verenigingen, met name jeugdgroeperingen¹⁴.

Op alle mogelijke wijzen werd de „Dag” gediscrediteerd door een groepje radicalen rond Karel Dillen¹⁵. Systematisch verwarden zij de twee zangfeesten zodat de buitenwereld, vooral dan de Franstaligen en de oudweerstanders dachten dat de „Dag” het extreem-flamingantische feest was. Hun doel was deze groepen op te zetten tegen de „Dag”, wat het ANZ ten goede zou komen. In het Brusselse werd een pamflet verspreid waarop Jef Van Hoof afgebeeld stond die met een hamer burgemeester Van de Meulebroeck op het hoofd dreigde te slaan. Op de andere zijde van het

11. Nota, opgesteld ter gelegenheid van deze onderhandelingen, maart '53, VNZ-archief. Het is een objectieve uiteenzetting van de verschillende standpunten.

12. Brief van 14 augustus '53.

13. Van Wayenbergh (rector KU-Leuven), Rock (ministerie van openbaar onderwijs), Jan Boon, Amter, Van der Mueren, Vijverman, Fl. Peeters (directeur Vlaams Muziekconserv. Antw.), Staf Nees, Ernest Claes, A. Westerlinck, A. Verbist, Hulpiou (voorzitter ACW), Mgr. Janssen (algemeen voorzitter Davidsfonds), Robert Van de Putte, André Demedts, Alfons Margot (Nationaal Christelijk Middenstandsverbond), S. Vermeiren-Walrave (voorzitster KAV), J. Cardijn (voorzitster Boerinnengilden), Leo Lindemans, J. Van Parijs (voorzitster van het vrouwelijk Jeugdverbond voor Katholieke Actie), E. Clottens, Ignace De Sutter, E. P. Walrave, Doms (Verbond Vl. Personeel Openbare Besturen), Storme (deputatielid West-Vlaanderen), Claessen (hoofd gewestelijke zender Hasselt). Cfr. programma Dag.

14. Davidsfonds, Christelijke Arbeiders-Vrouwengilden, Belgische Boerenbond, Boerinnenbond, Katholieke Werkliedenbonden, Christelijk Middenstandsverbond, KAJ, Chiro, KSA-Jong-Vlaanderen, Vlaams Verbond Katholieke Scouts, Vrouwelijke Katholieke Burgersjeugd, Katholieke Meisjesgilden van België, Middenstandsjeugd, Jeugdgilde Antw. Cfr. Dag-programma, 14 juni '53, p. 6.

15. Nota van Leo Van Ackere en interview met Karel Dillen, 19 december '78.

pamflet stond de tekst: „Alle Vlamingen naar het weerwraakzangfeest ...Waar wij onder leiding van Jef Van Hoof onze eisen zullen stellen: Amnestie! Brussel Vlaams!” Deze tekst diende franskiljons en weerstanders uit te dagen.

De vroegere VNZ-medewerker Walter Weyler, die was overgelopen naar de „Dag”, werd totaal verguisd. Informatie over zijn oorlogsverleden en proces werd aan de pers doorgespeeld. Daarop verscheen in *Volksgazet* een bijtend artikel onder de titel: „De Monseigneur en de SS-man”, waarin Weyler en Van Wayenbergh fel aangevallen werden. *Le Peuple* schreef: „S'il faut en croire les informations que nous avons reçues, le comité organisateur comprendrait notamment deux anciens collaborateurs notoires”. Hiermee werden Van Hoof en Weyler bedoeld. Verder vermeldde dezelfde krant: „Nous sommes alertés de toutes parts par nos organisations patriotiques, qui voient dans les cérémonies du 14 juin une véritable provocation”. De actiegroep rond Karel Dillen was dus volledig geslaagd in zijn opzet om verarring te stichten. *Le Peuple* eiste dat de „Dag” door de Brusselse burgemeester zou verboden worden¹⁶. Walter Weyler zag af van elke verdere medewerking, alhoewel de programmabrochure vol stond met zijn nota's, die hij ondertekend had met zijn schuilnaam Hans Dirken.

De eerste „Dag van het Vlaamse Lied” werd zorgvuldig voorbereid. Propaganda werd gevoerd door de katholieke Vlaamse kranten, de katholieke groeperingen, de radio-uitzendingen „Ik ken een lied”, de omroepen Gent, Hasselt, Kortrijk en Antwerpen. Pil of Joe Meulepas, die na de tweede wereldoorlog bekendheid verwierf door zijn politieke cartoons, tekende het ontwerp van de affiche, die op 15 000 exemplaren verspreid werd.

Maar de „Dag” kon geen doorgang vinden wegens verbod van burgemeester Van de Meulebroeck. De organisatoren deden nog een beroep op Frans Van Cauwelaert en op de CVP-minister van binnenlandse zaken J. Moyer-soen maar het mocht niet baten. Op 14 juni liet directeur-generaal Jan Boon van het NIR een deel van het „Dag”-programma uitzenden¹⁷.

Veertien dagen later ging de „Dag” toch door in Brussel, dit vooral door toedoen van schepen Paul Van den Boeynants. Marc Liebrecht regisseerde het geheel. Van der Mueren gaf in zijn voorwoord in de programmabrochure een overzicht van de muzikale beweging in Vlaanderen, zonder de rol van het ANZ/VNZ te vermelden. De bindteksten waren van de nationalistische priester-dichter Anton Van Wilderode. Hein Nackaerts trad op als declamator. Het liederenprogramma week niet af van de liederenkeuze van het ANZ. Wel werd „Lied van mijn land” van De Sutter sterk naar voren ge-

16. *Volksgazet*, 1 juni '53, *Le Peuple*, 9 en 19 juni '53.

17. Interview met De Sutter en nota Van Ackere.

schoven. De eerste „Dag van het Vlaamse Lied” was volgens de katholieke Vlaamse pers een succes. Het ANZ vreesde dan ook voor haar zangfeest en daarmee voor het voortbestaan van haar zangbeweging.

Nochtans kon het ANZ rekenen op haar afdelingen: de Oostvlaamse afdeling richtte op 7 juni in de Gentse Handelsbeurs een groots provinciaal zangfeest in, de Antwerpse afdeling organiseerde een „Aanloopzangfeest” op 11 juni in de Gruterzaal. Maar terwijl anders een volledig jaar aan de uitbouw van het zangfeest besteed werd, stelde de beheerraad pas op 24 juni een inrichtend comité samen, bestaande uit Rudi Van der Paal, Van Damme en Maurits Waegemans. De oorspronkelijk gevraagde Vrijdagmarkt werd geweigerd door het Antwerpse schepencollege, zodat het Sportpaleis moest genomen worden. Het ANZ stelde al zijn hoop op dit — haastig geïmproviseerde — zangfeest.

Op het feest werd de 75-jarige Emiel Hullebroeck gevierd. Als dirigenten stonden naast hem Veremans, Duvosel, Tinel, Mortelmans, Pee en Jan Brouns. Remi Van Duyn regisseerde en Ferdinand Vercnocke zorgde voor de bindteksten. Het zangfeest was zeer sober, de Hullebroeckviering redde als het ware het feest.

De Vlaamse katholieke pers reageerde gunstig. *De Standaard* loofde de „uitsluitend culturele” toespraak van Portier en oordeelde dat degenen die het zangfeest anti-Belgisch en extremistisch hadden genoemd, ongelijk hadden. *Het Handelsblad* ging hiermee akkoord en beweerde niet in te zien waarom er nog een extra katholiek zangfeest nodig was, aangezien er heel wat geestelijken naar het zangfeest van het ANZ kwamen. Later trok *Het Handelsblad* van leer tegen *De Nieuwe Gids* die de culturele toespraak van Portier niet vermeldde, maar zich druk maakte over de groet met de gestrekte arm van enkele aanwezigen. *De Gazet van Antwerpen* stipte de woorden van Portier aan: „Wij huldigen geen politiek extremisme en dulden hier evenmin een anti-Belgisch karakter”. De katholieke *Het Nieuws van den Dag* merkte op dat het ANZ, in tegenstelling tot de „Dag”, wel woorden van verzoening sprak. *Vooruit* maakte zich vrolijk over de scheuring tussen de nationalisten en de katholieken en karakteriseerde het zangfeest als fascistisch¹⁸.

Door dit zangfeest was het ANZ uit de schulden. In de beheerraad heerste optimisme: „Er kwamen van allerlei zijden gelukwensen toe om het wel lukken”. Aan de hand van de kaartenverkoop werd een aanwezigheid van 6000 mensen genoteerd. Het ANZ toonde zich bereid opnieuw besprekingen aan te knopen met de „Dag”¹⁹.

Zangavonden, meestal in het teken van Hullebroeck- of Preud'hommevieringen, werden met nieuwe ijver op het getouw gezet. Een prijsvraag voor

18. Kranten van 20, 21 en 22 juli '53.

19. Beheerraad 24 juli '53.

dichters en componisten werd uitgeschreven. Kerstens en Pee leidden de cursus voor zangleraars. Het deelgenotenaantal breidde zich uit met de nationalisten Gust Van Damme, Karel Peeters, Hugo De Buck, Edmond Sintobin, Wim Jorissen en Jan Van Mierlo ²⁰.

Een motie werd aan het NIR gestuurd om het 17de zangfeest uit te zenden. Het lidgeld werd verhoogd tot 40 fr., waarvan 30 fr. naar Antwerpen ging en 10 fr. naar de provinciale afdeling, zo die bestond. Het ledenblad *Harop* werd o.l.v. Kerstens opnieuw uitgegeven als een driemaandelijks tijdschrift. Maurits Wagemans stelde een nota op waarin de statuten van de afdelingen vastgelegd werden. Hun taak bestond uit de ledenwerving, het inrichten van voordrachten, zang- en muziekavonden, het voeren van propaganda voor het zangfeest, het „aanwakkeren van het Vlaamse bewustzijn door steun te verlenen aan niet partijpolitieke uitingen van Vlaams leven”, het oprichten van een eigen zanggroep, en in het algemeen het uitvoeren van de richtlijnen van het hoofdbestuur. De werking moest gebeuren in de geest van het ANZ. Bij strubbelingen hierover kon enkel de raad van beheer oordelen. Een versterkte binding tussen het hoofdsecretariaat en de afdelingen werd gevormd door het halfjaarlijkse rapport en de verplichting van het aankondigen van elke activiteit. Het ANZ wenste duidelijk geen risico's meer te nemen in deze tijd van afscheuring. De afdelingsleiding bestond uit een voorzitter en drie medewerkers. Een adviserende raad met leden van andere cultuurverenigingen kon desgewenst opgericht worden ²¹.

Jef Van Hoof weigerde nog op te treden voor de „Dag”. Een andere figuur kon voorlopig nog niet in de plaats gesteld worden, zodat Lode Van Kerckhove, die lid was van het „Dag-comité”, samen met M. Van Tilborgh contacten legde met Steven Debroey en pater Walgrave om te onderhandelen met het ANZ ²². Op 29 januari 1954 kwamen Debroey, Van Kerckhove en Walgrave voor de „Dag” en Portier, Maurits Wagemans en Gust Van Damme voor het ANZ samen.

Er werd gepoogd om één zangfeest in te richten dat volkomen buiten de politiek zou staan. Hiertoe zou een comité opgericht worden dat op 6 februari in Brussel zou vergaderen.

De „Dag” zegde bij deze besprekingen aan het ANZ de Brusselse Grote Markt toe voor een eendrachtig zangfeest, dat door het ANZ zou georganiseerd worden. Zowel Marcel Vandewiele als Herman Wagemans moesten op de achtergrond blijven, net zoals Van Hoof en De Sutter, die evenwel later bij de werking zouden betrokken worden.

Het ANZ vond deze aanbiedingen erg twijfelachtig en meende dat van een echte verzoening geen sprake was, daar de „Dag” enkel onderhandelde nu

20. Beheerraad, 11 sept. '53.

21. ANZ-nota over onderhandelingen, jan. '54.

22. Interview met De Sutter.

zij in het nauw gedreven was door de houding van Jef Van Hoof. Zo draaiden de besprekingen weer op niets uit.

Het zangfeest van het ANZ werd grondiger voorbereid dan het vorige. Anton Van Wilderode was aangezocht om de bindteksten te schrijven, maar had hiervoor verbod gekregen van zijn bisschop. Hij schreef: „Ik vermoed dat de Dag van het Vlaamse Lied niet vreemd is aan dit geval”²³. Wel tekende de Norbertijn Kallist Fimmers van de abdij van Tongerlo de affiche en verzorgde de Sint-Norbertusdrukkerij daar al het drukwerk.

Het inrichtend comité van de „Dag” onderging in 1954 een grote wijziging²⁴. Clem De Ridder die, alhoewel hij pro-ANZ was, de bindteksten van de „Dag” dichtte, schreef hierover: „...dat de nog resterende fanatiekelingen al een toontje lager zingen”²⁵. In de bindteksten van De Ridder kwam een passage voor die opriep tot eenheid. De „Dag” wilde die schrappen, maar botste op tegenstand van de dichter, die dreigde deze ingreep openbaar te maken in de pers²⁶.

De „Dag” vond opnieuw plaats op de Grote Markt in Brussel, op 13 juni 1954. Arthur Meulemans werd er gevierd, wat ook het ANZ zou doen op haar zangfeest. Gaston Feremans dirigeerde. Volgens De Sutter was deze daar maar al te graag toe bereid om financiële redenen. De *Gazet van Antwerpen*, *De Standaard* en *Het Volk* vonden het een succes²⁷.

Haast angstvallig waakte het ANZ er ondertussen over om geen openlijke binding te hebben met een politieke partij. Daarom werd het ontslag geëist van Rudi Van der Paal. Aanleiding daartoe was zijn artikel in *Vlaanderen*, het orgaan van de Vlaamse Concentratie. Portier oordeelde deze politieke stellingname niet gepast voor een lid van de beheerraad²⁸. Aanvankelijk weigerde Van der Paal, maar hij gaf tenslotte toch zijn ontslag als commissaris, alhoewel hij voorzitter bleef van de Antwerpse afdeling. In maart 1955 rezen er weer moeilijkheden. Van der Paal werd secretaris van de Volksunie. Na heel wat heibel werd Van der Paal tenslotte als voorzitter van afdeling Antwerpen opgevolgd door Fons Mannaerts. Het ANZ hield zich zorgvuldig afzijdig van de nieuwe nationalistische partij om de concurrerende zangbeweging te beletten er munt uit te slaan.

Alhoewel de verslagen van het inrichtend comité van de „Dag” dikwijls klachten over de afwezigheid van bepaalde jeugdgroeperingen vermeldden,

23. Van Wilderode aan het ANZ, 30 mei '54. Het verbod werd uitgevaardigd door vicaris-generaal Van den Eynde.

24. Nieuwe leden: R. De Gendt (KWB), Hugo Elseman, W. Persoon, Max Lang (VKAJ), R. Peeters (BJB). KSA-papieren.

25. De Ridder aan Wagemans, 8 april '54.

26. Ongedateerde brief van De Ridder aan het ANZ, zangfeestmap '54.

27. Kranten van 14 juni '54.

28. Van der Paal aan Portier, Wagemans en Van Damme, 6 juli '54 en Van der Paal aan Wagemans, 6 aug. '54.

plande de „Dag” toch de uitbouw van een volwaardige zangbeweging. Studiedagen werden ingericht, meestal in samenwerking met het JVKA, onder leiding van Hans Dirken en Leonce Gras. Een poging werd ondernomen om provinciale kernen te vormen. Het bestuur ervan werd gevormd door afgevaardigden van het JVKA²⁹.

In Brussel vond op 5 juni 1955 de derde „Dag van het Vlaamse Lied” plaats; volgens het eigen verslag waren er 12 000 deelnemers, volgens het *Handelsblad* 5000. De regie van Heiko Kolt en Robert De Gendt maakte een verzorgde indruk. Jan Van Bouwel dirigeerde. Er waren opmerkelijk meer oude volksliederen geprogrammeerd³⁰. De katholieke pers was zoals gewoonlijk lovend.

Het ANZ steunde de pas opgerichte Vlaamse Discotheek van Brussel. Dit werd speciaal gepropageerd door Willem De Meyer, omdat de grote platenfirma's „La Voix de son Maître” en „Columbia” geen aandacht schonken aan het Vlaamse lied. De discotheek bracht twee platen uit met de liederen „Heropstanding”, „Onze Lieve Vrouw der Lage Landen”, „Kempensland” en „Vlaanderen herrijst” door Ernest Van der Hallen en Lode De Vos³⁰.

In 1955 kwamen heel wat nieuwe lied- en muziekbrochures van het ANZ op de markt: *Met Rodenbach vooraan*, een driedelige *Armand Preud'homme Garve* bestaande uit volksliederen met accordeon- en gitaarbegeleiding, de liedbrochure *Bij de kribbe* met 12 nieuwe Kerstliederen en *Onze kleinen zingen*, een kinderliederenverzameling. De bijzondere aandacht ging uit naar de verkoop en de promotie van Vlaamse fonoplaten³¹.

De ANZ-organisatoren bezuinigden omdat het vorige zangfeest door de scherpe stijging van de onkosten weinig opgebracht had. Emiel Hullebroeck nam ze dat erg kwalijk en beschuldigde ze ervan te bezuinigen op de rug van musici en dirigenten³².

Jan Boon wilde het zangfeest niet integraal uitzenden, omdat hij het niet dezelfde belangstelling wilde betonen als de „Dag van het Vlaamse Lied”: „In uw manifestaties komen teksten voor die een politieke draagkracht hebben en die wij niet wensen uit te zenden. Daarenboven zijn wij het ook niet eens met de algemene strekking van het zangfeest”³³.

Het liedprogramma van het ANZ-zangfeest, dat doorging op 17 juli 1955, omvatte naast de strijdliederen ook heimatliederen voor de diverse provin-

29. Verslag vergadering, 26 juli en 22 sept. '55. De meest actieve jeugdbeweging was de BJB. KSA-papieren.

30. Nota van het ANZ over de Dag van '55.

31. Catalogus ANZ, '55.

32. Algemene vergadering, 30 april '55, Hullebroeck aan ANZ, 3 maart '55, ANZ aan Hullebroeck, 3 maart '55, Hullebroeck aan De Meyer, zonder datum.

33. Boon aan ANZ, 13 juli '55 en ANZ aan Boon, 15 juli '55.

cies. Het „Arbeidslied” van broeder Cajetanus werd voorgesteld. Dirigenten waren: Veremans, Tinel, Pee, Dieltiens en Verdin.

In zijn toespraak veroordeelde Portier de expansiezucht van de Franstaligen, hekelde de houding van het NIR en herdacht Bruno De Winter, de stichter van 't *Pallietekerke*, die de uitspraak lanceerde: „Er is maar één zangfeest en 't is ANZets!”.

Verschillende Vlaams-nationale jeugdverenigingen namen deel. KVHV en VMO traden op als ordewacht.

Het Handelsblad noemde het zangfeest „het echte zangfeest” en veroordeelde de houding van het NIR. Deze krant schatte het aantal aanwezigen op 17 000. *De Standaard* publiceerde een reeks foto's en vermeldde dat voorzitter Portier had opgeroepen voor amnestie en zelfbestuur. *Gazet van Antwerpen* was eveneens lovend³⁴.

Voor België nam het Algemeen Nederlands Zangverbond deel aan de stichting van de Internationale Federatie van verbonden gemengde zangkoren in Hilversum. Het Veremanskoor uit Brugge werd afgevaardigd voor het Internationaal Koorfestival in Hilversum en won er de zangwedstrijd, waaraan 61 zangverenigingen deelnamen. Het ANZ kon zich erop beroemen kwalitatief hoogstaande koren onder haar leden te tellen³⁵.

In het inrichtend comité van de „Dag” rezen moeilijkheden naar aanleiding van een KSA-vraag om opnieuw contact op te nemen met het ANZ: „De moeilijkheden die wij in onze gouw de laatste tijd herhaaldelijk ondervinden op gebied van een zeker Vlaams extremisme zijn van die aard dat wij verplicht zullen zijn duidelijke stellingen in te nemen en toegevingen te doen, zover deze in overeenstemming te brengen zijn met de principes die wij huldigen in de KSA”. De schrijver vroeg om verzoening door deel te nemen aan de beide zangfeesten en leverde kritiek op de „Dag”, daar „...het ANZ-zangfeest een geestdrift kent die op het andere ontbreekt”³⁶. De „Dag” vond plaats op 1 juli 1956 in Roeselare, in het kader van het Rodenbachjaar. Ghesquière kreeg een bijzondere hulde. Staf Nees, Jan Van Bouwel en Gaston Feremans leidden de samenzang, die hoofdzakelijk uit strijdliederen was samengesteld. Het liederenprogramma verschilde in niets van dat van het ANZ. De zeer kort gehouden bindteksten waren van De Ridder. Mark Liebrecht regisseerde.

Het 19de ANZ-zangfeest onder het motto „Weer u scherp!” en natuurlijk eveneens in het teken van de hulde aan Rodenbach, ging door in het Antwerpse Sportpaleis op 15 juli. Jan Brouns, Wies Pee, Jef Tinel, R. Ghesquière, Dieltiens, J. Hendrickx en Renaat Veremans dirigerden. Hullebroeck weigerde maar wilde wel als sympathisant aanwezig zijn. Een twintig-

34. Kranten van 18 juli '55.

35. Verslag Veremanskoor, zangfeestmap '55.

36. L. Van Herck aan V. Wuyts, Rik De Ghein en Jan Aertssens, 29 april '56. KSA-papieren.

tal koren verleenden hun medewerking. De Antwerpse gowleiding van de KSA verbood aan de afdelingen Hanzastede en Cantincrode hun fanfares te laten deelnemen aan het zangfeest³⁷.

Het ANZ kwam steeds meer als de sterkste zangbeweging naar voren. Provinciale en gewestelijke kernen bloeiden. In mei 1957 was er een aanvraag van de KSA om in uniform en dus duidelijk herkenbaar op te treden op het ANZ-zangfeest. Het ANZ ging hierop maar al te graag in. Maurits Wagemans schreef aan Clem De Ridder: „Van de Dag horen wij niets. Is de stilte een voorbode van een strategische terugtocht?”³⁸.

Het ANZ-jubelzangfeest, het twintigste in de reeks, ging door op dezelfde dag als de „Dag van het Vlaamse Lied”, d.w.z. op 14 juli 1957. De dirigenten waren Brouns, Dieltiens, Diels, Pee, Preud’homme, Tinel, Verdin en Veremans. Willem De Meyer, pionier van de zangbeweging en medestichter van het VNZ, werd ook gevraagd als dirigent, maar hij zag liever zijn muziekavonden, die hij vooral gaf in katholieke middens, niet in het gedrang komen door openlijk partij te kiezen voor de nationalist³⁹.

Gewoontegetrouw verzorgde Remi Van Duyn de regie. De massaspreekkoren die vooraf opgegeven teksten voorzegden, werden afgeschaft. Terecht streefden de organisatoren naar vernieuwing.

Er werd een verzorgde radio-opname gemaakt. Jan Boon rechtvaardigde zijn vroegere weigeringen door te wijzen op het oorlogsverleden van het VNZ en de flamingantische strekking van het ANZ, waar hij zich niet achter kon stellen. Volgens Boon was de „Dag” van 1956 kwalitatief erg laagstaand geweest, zodat hij dit jaar geen rechtstreekse uitzending wenste toe te staan⁴⁰.

Vele organisaties namen deel aan het zangfeest, dat uitgegroeid was tot een Vlaamse hoogdag. KVHV en VMO namen de ordedienst op zich. Het Vlaams Kruis stond weer paraat. De Algemeen Nederlandse Suid-Afrikaanse Vereniging (ANSAV) stuurde vertegenwoordigers. De muziekkapel van het Algemeen Diets Jeugdverbond en het vendelierskorps „Die Lioene” luisterden het programma op.

Voorzitter Portier beklemtoonde de noodzaak voor Vlaanderen een strijdend karakter te behouden. Hij riep nogmaals op voor amnestie, bracht hulde aan de afwezige De Meyer en begroette in het bijzonder de Nederlandse, Zuidafrikaanse en Fransvlaamse delegaties die aanwezig waren.

37. Gowleiding aan de proosten van die Hanzastede en Cantincrode, zonder datum. KSA-papieren.

38. Brief van 14 juni '57.

39. ANZ aan De Meyer, 29 mei '57, nota van Portier over de houding van Willem De Meyer tegenover het ANZ.

40. ANZ-verslag van bezoek aan Boon, 27 juni '57, Wagemans aan Boon, 19 juli '57 en Boon aan Wagemans, 2 juli 1957.

Zoals altijd waren *De Standaard* en de *Gazet van Antwerpen* vol lof over het zangfeest. *Het Handelsblad* vermeldde nog eens dat het boven elke partijpolitiek stond. *De Rode Vaan* stelde het ANZ gelijk aan de Volksunie: „De Volksunie wil het oude avontuur van het VNV herhalen en hiervoor het zangfeest gebruiken”⁴¹.

De „Dag” in Gent, op 14 juli '57, was de laatste. Clem De Ridder had afgezien van het schrijven van de bindteksten omdat hij die van het ANZ al op zich genomen had. Marcel Pira verving hem. Jaak Demol sprak de teksten uit. Staf Nees, Fons Bervoets en Gaston Feremans dirigerden⁴². De „Dag” was langzaam verschrompeld en kende niet meer het succes en het enthousiasme van de eerste Brusselse manifestaties.

Het ANZ daarentegen bloeide, ook in haar afdelingen. Afdeling Antwerpen, in samenwerking met het Davidsfonds en VTB-VAB, zette een viering ter ere van Willem De Meyer op het getouw. Afdeling Gent vierde zijn zesde provinciaal zangfeest. Sint-Niklaas was aan zijn derde gewestelijk zangfeest toe. Lier zong onder leiding van Lode Dieltiens op zijn provinciaal zangfeest⁴³.

De verzoening

Maurits Coppieters raadpleegde als vertegenwoordiger van het Jeugdverbond voor Katholieke Actie Willem De Meyer, Karel Peeters, J. Goossenaerts en Mon De Clopper om de onderhandelingen tussen de twee zangverenigingen opnieuw op gang te brengen. In november 1957 stelde hij een nota samen als basis voor eventuele besprekingen.

Het ANZ wenste niet via bemiddelaars, maar wel met de echte verantwoordelijken te onderhandelen. De „Dag” besprak de nota Coppieters in januari 1958 en verklaarde zich akkoord, maar vond dat het ANZ zich meer om haar eer dan om de eenheid in de zangbeweging bekommerde. Voorlopig koesterde het „Dag-comité” nog geen illusies over verzoening en bereidde het verder een zangfeest voor, dat in Turnhout⁴⁴ zou plaatsvinden.

Het Vlaams Jeugdcomité, dat midden 1957 was opgericht o.l.v. Wilfried Martens om een Vlaamse Dag te organiseren ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling, richtte op 27 februari 1958 een open brief aan beide zang-

41. Kranten van 15 juli '57, *De Rode Vaan*, 18 juli '57.

42. Verslag Dag, 6 juni '57. Nota opgemaakt door Hein Nackaerts, 22 april '57, KSA-papieren.

43. Losse persknipsels in ANZ-archief.

44. Basistekst voor besprekingen van Coppieters, Coppieters aan Deschuyffeleer, 18 dec. '57, Verslag Dag, inrichtend comité, 16 jan. '57, KSA-papieren.

verenigingen met een oproep tot eenheid. J. Vandeweerd, de secretaris van de „Dag”, stuurde op 28 februari al een uitnodiging naar het ANZ om de besprekingen aan te vatten. Hij beklemtoonde in zijn brief de gunstige atmosfeer van Vlaamse eendracht rond de tentoonstelling, die ook tot eenheid in de zangbeweging zou kunnen leiden. Het ANZ reageerde positief⁴⁵. Op een voorafgaande bespreking (op 27 mei) tussen Portier en R. Peeters, de voorzitter van de Boerenjeugdbond en van het JVKA, stelde het ANZ dat het „stroming wenste te verwekken” rond amnestie en zelfbestuur en dat het autonomie verlangde om gelijk welke politieke partij aan de kaak te stellen, indien dit nodig mocht blijken.

De uiteindelijke verzoeningspogingen vonden plaats te Antwerpen in het lokaal van de VTB. Voor de „Dag” waren aanwezig: Peeters, De Ghein, Haazen, Wilfried Martens (als voorzitter VVS), De Boodt (BJB meisjes). Het ANZ stuurde de voorzitter, ondervoorzitter Van Damme, Renaat Vere-mans, Hugo De Buck en E. Sintobin (allebei beheerders) en Karel Peeters. Verslaggever was P. Van den Bossche, directeur van het ANZ. Portier was voorzitter van de vergadering.

Het ANZ domineerde deze besprekingen volkomen. Een verruiming was voor haar niet meer nodig, gezien het stijgende aantal toeschouwers op haar zangfeest. Indien er toch een uitbreiding zou komen met mensen uit het JVKA, dan kon dit enkel langs statutaire weg gebeuren, d.w.z. dat een deelgenoot-kandidaat moest voorgesteld worden door twee andere deelgenoten, waarna een verkiezing zou volgen. Het ANZ was dus niet bereid om zich met ongewenste figuren te laten opscheppen.

Het ANZ verwierp de eis van unanimiteit in de beheerraad voor de goedkeuring van de toespraak en de bindteksten. De „Dag” gaf ook toe op dit punt. Voorlopig kon het JVKA nog geen deelgenoten voorstellen. Tot slot werd opgeroepen om de jeugdbewegingen ertoe aan te zetten deel te nemen aan het ANZ-zangfeest. Er kwam inderdaad één zangvereniging, en die werd volledig ANZets.

Het 21ste zangfeest, in het Antwerpse Sportpaleis op 13 juli 1959, stond in het teken van Emiel Hullebroeck, die tachtig werd. Het werd een zangfeest dat weer volledig in de lijn lag van de nationalistische traditie, een echt ANZ-zangfeest waarop de „Dag”-mensen geen enkele invloed hadden.

We mogen besluiten dat het Algemeen Nederlands Zangverbond zich over de moeilijkheden die waren gerezen door de afscheuring van de katholieke fractie, kon heenzetten door de steun van de vele naamloze zangfeestbezoekers en van de meeste musici. De concurrerende zangbeweging die zich qua werking volledig liet inspireren door het ANZ miste de inzet, het enthousiasme en de traditie van het zangverbond, alsook de plaatselijke, gewestelijke en provinciale uitbouw. Daarnaast kon de vraag gesteld worden naar

45. Portier aan Jeugdraad, 18 maart '58, KSA-papieren.

het nut van een tweede vrijwel identieke zangbeweging, die enkel op ideologisch vlak verschilde. Het ANZ waakte er ondertussen zorgvuldig over om zich niet openlijk aan een politieke partij te binden, hoewel er wel nationalistische standpunten ingenomen werden door de kernfiguur, voorzitter Valeer Portier in zijn jaarlijkse toespraak. In het kader van de wereldtentoonstelling in 1958 en de daarrond gegroeide Vlaamse solidariteit vonden er onderhandelingen plaats, die leidden tot de herneming van de monopoliepositie van het Algemeen Nederlands Zangverbond.

In 1959 stond het ANZ aan de vooravond van een op muzikaal gebied vernieuwde en verjongde beweging. Meer en meer aandacht zou daarbij gaan naar de koorwerking en het stimuleren van kwalitatief hoogstaande koorzang, terwijl het zangfeest zou evolueren naar een zang- en kijkspel waarin ballet, choreografie en kooroptredens een grotere plaats gingen innemen. Dit werd door radicale flaminganten, die kwamen om hun strijdlieden te zingen, niet in dank afgenomen.

ERRATUM bij 40^e jg., kol. 237

Naar aanleiding van de bijdrage van H. Verbanck over de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging deelt Dr. G. Schmoock mee, dat E. Gyssels, die in kol. 237 van de 40^e jaargang wordt genoemd, onmogelijk de dochter van W. Gyssels kan zijn. De familie Gyssels had alleen een zoontje, dat vroeg gestorven is, en geen dochters.